

બોચાસણવાસી શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ સંસ્થા
સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા

ઉકેલપત્ર : સત્સંગ પ્રાણ - દ્વિતિયખંડ

પ્રશ્નપત્ર - ૨

(સમય : બપોરે ૨ થી ૫)

રવિવાર, ૬ માર્ચ, ૨૦૧૬

કુલ ગુણ : ૧૦૦

❧ અગત્યની સૂચના ❧

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧)
પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '૦' (અંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં (✓)
કે ખોટાં (X) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ -પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાં કરવી.

વિભાગ : ૧ : 'બ્રહ્મવિદ્યાનું દર્શન' દ્વિતીય આવૃત્તિ ફેબ્રુઆરી - ૨૦૧૨

પ્ર.૧ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓)
નિશાની કરો. (કુલ ગુણ ૮)

નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ જ ખરાની નિશાની
કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. ૧, ૩, ૪ (૧૦૬-૧૦૭) ૨. ૨, ૪ (૭૮) ૩. ૧, ૩ (૫૪-૫૫) ૪. ૨, ૩ (૩૮,૪૨)

પ્ર.૨ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ ૬)

નોંધ : અડધા સાચા જવાબના ગુણ આપવા નહીં.

૧. ઈશ્વરની ત્રણ અવસ્થા જણાવો. (૧૩૦)

જ. ઈશ્વરની ત્રણ અવસ્થા : (૧) સ્થિતિ (૨) ઉત્પત્તિ (૩) પ્રલય

૨. લોચા-૬ પ્રમાણે સર્વ પ્રકારના દોષોનું કારણ શું છે ? (૧૫૧)

જ. 'દેહને પોતાનું રૂપ માનવું' અર્થાત્ દેહાભિમાન જ સર્વપ્રકારના દોષોનું કારણ છે.

૩. વિદેહમુક્તિ એટલે શાની પ્રાપ્તિ છે ? (૧૫૪)

જ. વિદેહમુક્તિ એ દેહ મૂક્યા કેડે થતી પરમપદની પ્રાપ્તિ છે.

૪. ચાર અંતઃકરણનાં નામ જણાવો. (૧૪૬)

જ. મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અહંકાર આ ચાર અંતઃકરણ છે.

૫. અક્ષરાત્મક પુરુષ મૂળપ્રકૃતિને પ્રેરે છે ત્યારે માયા શેમાંથી ચલિત થાય છે ? (૧૪૬)

જ. અક્ષરાત્મક પુરુષ મૂળ પ્રકૃતિને પ્રેરે છે ત્યારે માયા પોતાની સામ્યાવસ્થામાંથી ચલિત થાય છે.

૬. ગઢડા પ્ર.૫૬ પ્રમાણે શાના વિના કોઈ વાત સિધ્ધ થતી નથી ? (૧૧)

જ. ગઢડા પ્ર.૫૬ પ્રમાણે ઉપાસના વિના કોઈ વાત સિધ્ધ થતી નથી.

પ્ર.૩ પ્રમાણ પરથી વિષયનું શીર્ષક આપો. (કુલ ગુણ : ૬)

૧. "સંચિત કર્મોના આધારે કર્મફળપ્રદાતા પરબ્રહ્મ એ જીવનું પ્રારબ્ધ ઘડે છે. જીવના પ્રારબ્ધ અનુસાર એને પુનર્જન્મ મળે છે." (૧૩૮)

જ. કર્મસિદ્ધાંત અને પુનર્જન્મવાદ (૧૩૮)

૨. "ઐતિહાસિક સંદર્ભો પણ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અક્ષરબ્રહ્મ છે એની પ્રતીતિ કરાવે છે." (૧૨૭)

જ. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અક્ષરબ્રહ્મ : ઐતિહાસિક પુરાવાને આધારે (૧૨૪)

૩. “તેઓ વચ.મ.૧૩ અને લો.૧૪માં પણ કહે છે કે તેઓ એ મૂર્તિને સાક્ષાત્ દેખે છે.” (૨૭)
- જ. શ્રીજમહારાજની ભગવાનના સાકારપણામાં રુચિ (૨૭)
૪. “એવા જે સંત તેને મનુષ્ય જેવા ન જાણવા ને દેવ જેવા પણ ન જાણવા.” (૯૨)
- જ. પ્રત્યક્ષ ગુણાતીત સંતને વિશે નિર્દોષતા અને દિવ્યતા (૯૧)
૫. “તેનો નાશ કર્યો નિરધાર, તેથી કોણ મોટો અવતાર.” (૬૯)
- જ. આશ્રિતોની કરાવેલી બ્રાહ્મી સ્થિતિ (૬૮)
૬. ભગવાનમાં કુતર્ક થાય તો માયાને ન તરાય (૮૮)
- જ. “દિવ્યભાવ ન સમજવાથી (મનુષ્યભાવ પરઠવાથી) ખોટ.” (૮૮)
- પ્ર.૪ નીચે આપેલા વિષયો ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (પંદરેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૧૦)

નોંધ : જ્યાં પણ શાસ્ત્રોના પ્રમાણ નંબર આવતા હોય ત્યાં પરીક્ષાર્થીએ તે નંબર ન લખ્યા હોય તો પણ પૂરા ગુણ આપવા.

૧. જીવ : દેહ-ઈન્દ્રિય-અંતઃકરણાદિકથી ભિન્ન તત્ત્વ (૧૩૩-૧૩૪) અથવા
- જ. ‘હું’ શબ્દ જીવનો વાચક છે, તેથી વ્યક્તિ જ્યારે પોતાના માટે ‘હું’ શબ્દનો પ્રયોગ કરે છે ત્યારે જીવનો જ નિર્દેશ થાય છે. પોતાના જીવ સિવાયના બીજા કોઈ પણ પદાર્થ, વસ્તુ કે વ્યક્તિ માટે ‘હું’ શબ્દ વાપરી શકાય નહિ. તેથી જેમ ઘર, પુસ્તક વગેરે માટે ‘હું’ ઘર છું,’ ‘હું પુસ્તક છું’ એવો શબ્દપ્રયોગ થઈ શકે નહિ; એવી જ રીતે જીવથી જુદાં એવાં દેહ, ઈન્દ્રિયો, અંતઃકરણ માટે પણ ‘તે હું છું’ એવો શબ્દપ્રયોગ થઈ શકે નહિ. છતાં દેહાદિકથી આત્મા ભિન્ન છે એવું જ્ઞાન ન હોવાથી શરીરાદિક સાથેના તાદાત્મ્યને લીધે, ‘હું પાતળો છું, સ્થૂળ છું, બીમાર છું, આંધળો છું, બહેરો છું’, એવો શાબ્દિક વ્યવહાર કરીએ છીએ. જ્યારે આપણે ‘આ મારું ઘર છે’ એવું બોલીએ છીએ ત્યારે આપણે પોતાને ઘરથી જુદા જ સમજીએ છીએ; એવી જ રીતે આપણે જ્યારે કહીએ છીએ કે આ દેહ, ઈન્દ્રિયો અને અંતઃકરણ મારાં છે, ત્યારે આપણે(આત્મા) દેહાદિકથી ભિન્ન જ છીએ. શ્રીજમહારાજ દેહાદિકથી ભિન્ન એવા જીવનું સ્વરૂપ સમજાવતાં કહે છે : પ્ર.૨૧-“દેહ, ઈન્દ્રિયો, અંતઃકરણ, દેવતા, વિષય એ સર્વેથી પોતાનું સ્વરૂપ જુદું સમજવું... આ દેહને તો પોતાનું સ્વરૂપ માનવું જ નહિ.” વ.૮-“સાંખ્યશાસ્ત્રની રીતે કરી સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ દેહ એ ત્રણ દેહથી પોતાનું સ્વરૂપ ન્યારું જાણીને...” આ રીતે જીવ સ્વરૂપ સ્વભાવે કરીને સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ દેહથી ભિન્ન અને વિલક્ષણ હોવા છતાં અજ્ઞાનને લીધે પોતાને દેહાદિકરૂપ માને છે. મહારાજ કહે છે : મ.૨-“અજ્ઞાને કરીને જીવ ઈન્દ્રિયો-અંતઃકરણને પોતાનું રૂપ માને છે, પણ વસ્તુગત્યે જીવ ઈન્દ્રિયો-અંતઃકરણ થકી નોખો છે...તે આત્મવિચાર એમ કરવો જે, ‘હું આત્મા છું, તે મારે વિશે ઈન્દ્રિયો-અંતઃકરણનો સંબંધ નથી.” પ્ર.૪૪-“એ તો જીવને વિપરીત ભાવના થઈ છે જે, પોતાને દેહથી પૃથક્ જે જીવાત્મા તે રૂપે નથી માનતો ને દેહ રૂપે માને છે. ...જ્યાં સુધી દેહને પોતાનું રૂપ માને છે ત્યાં સુધી તેની સર્વે સમજણ વૃથા છે.”
૨. ‘અક્ષરરૂપ થવા અક્ષરબ્રહ્મની અનિવાર્યતા’ (૧૦૫)
- જ. જેમ ડૉક્ટર થવા માટે પ્રાધ્યાપક તરીકે ડૉક્ટરની, અને એન્જિનિયર થવા માટે પ્રાધ્યાપક તરીકે એન્જિનિયરની જરૂર પડે, તેમ બ્રહ્મરૂપ થવા માટે સાક્ષાત્ અક્ષરબ્રહ્મની જરૂર પડે છે. જેમ જે તે વિષયમાં નિષ્ણાત થવા માટે જે તે વિષયના પ્રાધ્યાપકનો સંગ જરૂરી છે, તેમ બ્રહ્મરૂપ થવા માટે અક્ષરબ્રહ્મને ઓળખીને એમનો મન-કર્મ-વચને સંગ કરવો જરૂરી છે. તેથી મુંડકોપનિષદની શ્રુતિ કહે છે, ‘બ્રહ્મ વેદ બ્રહ્મૈવ ભવતિ।’ અર્થ : બ્રહ્મને જાણે છે તે બ્રહ્મરૂપ થાય છે. (મુંડકોપનિષદ : ૩/૨/૮) શ્રીજમહારાજ વચ.મ. ૩૧માં કહે છે, “નિરંતર મનન કરતો સતો બ્રહ્મનો સંગ કરે તો એ બ્રહ્મનો ગુણ જીવને વિશે આવે.” વળી, અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પણ પોતાની વાતોમાં બ્રહ્મરૂપ થવાનો ઉપાય બતાવતાં કહે છે : “કોટિ જન્મે કસર ટળવાની હોય તે આજ ટળી જાય ને બ્રહ્મરૂપ કરી મૂકે, જો ખરેખરા સાધુ મળે ને તે કહે તેમ કરે તો.” (સ્વા.વા. ૧/૧૧૮, ૧/૨૪૪) “બ્રહ્મરૂપ તો એમ થવાય છે જે, આવા સાધુને બ્રહ્મરૂપ જાણીને મન, કર્મ, વચને તેનો સંગ કરે છે તે બ્રહ્મરૂપ થાય છે.” (સ્વા.વા. ૩/૧૨) “મુમુક્ષુ હોય તે જો શ્રદ્ધાએ કરીને આ સત્પુરુષનો મન, કર્મ, વચને સંગ કરે છે તો તે બ્રહ્મરૂપ થાય છે.” (સ્વા.વા. ૩/૬૦)

૩. ‘પરબ્રહ્મ : સર્વશક્તિમાન’ અને ‘પરબ્રહ્મ : અનંતકોટિ બ્રહ્માંડના રાજાધિરાજ - નિયંતા’ (૧૭-૧૮) અથવા
૪. **પરબ્રહ્મ : સર્વશક્તિમાન :** પરબ્રહ્મમાં અસાધારણ શક્તિ રહેલી છે. તેઓ કર્તુમ્-અકર્તુમ્-અન્યથાકર્તુ શક્તિ ધરાવે છે. (વચ.લો. ૧૩) ભગવાનની શક્તિ અસંખ્યાત, સ્વાભાવિક, અનવધિકાતિશય (જેના ઉત્કર્ષ કરતાં અધિક ઉત્કર્ષ બીજા કોઈની શક્તિમાં નથી), સ્વતઃસ્વતંત્ર (અન્યને આધીન નહિ) અને અપરિચ્છિન્ન અર્થાત્ અનંત-અપાર છે. આ રીતે પરમાત્માની શક્તિમાં અનેક વિલક્ષણ વિશેષતાઓ છે, જે સર્વોત્કૃષ્ટતાનો નિર્દેશ કરે છે. તેથી તો શાસ્ત્રોમાં ભગવાનની શક્તિ માટે અનંત શક્તિ, અદ્ભુત શક્તિ, અચિંત્ય શક્તિ, અતર્ક્ય શક્તિ, અઘટિત ઘટના શક્તિ, યોગકળા-યોગશક્તિ, યોગમાયા, વિચિત્ર શક્તિ, વિવિધ શક્તિ, વિલક્ષણ શક્તિ, દિવ્ય શક્તિ, અસાધારણ શક્તિ, નિરંકુશ શક્તિ, મહાશક્તિ અને અલૌકિક શક્તિ જેવા સાર્થક શબ્દો પ્રયોજાયા છે. ભગવાનમાં રહેલી આ શક્તિથી જ તેઓ સંકલ્પમાત્રથી અનંતકોટિ બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલય કરી શકે છે, અનંતકોટિ બ્રહ્માંડને ધારી શકે છે અને અક્ષરબ્રહ્મ તથા અનંતકોટિ જીવો, ઈશ્વરોનું નિયમન કરી શકે છે. પરબ્રહ્મમાં રહેલી આવી વિશિષ્ટ શક્તિનું સવિશેષ નિરૂપણ શ્રીજીમહારાજે અનેક વચનામૃતો (વચ.પ્ર.૨૭, લો.૧૩, વ.૧૩, અં.૩૯)માં કરેલું છે.

પરબ્રહ્મ : અનંતકોટિ બ્રહ્માંડના રાજાધિરાજ - નિયંતા : પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણ અનંતકોટિ બ્રહ્માંડના રાજાધિરાજ છે. (વચ.લો. ૧૮, પં. ૪) તેથી તેઓ અક્ષરબ્રહ્મ, અનંત જીવો, ઈશ્વરો અને અક્ષરમુક્તો તથા અનંતકોટિ બ્રહ્માંડરૂપ આ સમગ્ર જગતના નિયંતા કે પ્રશાસ્તા છે. (વચ.પ્ર. ૬૪, લો. ૧૪, અં. ૩૮) તેઓ જ પોતે અક્ષરધામમાં વ્યતિરેક સ્વરૂપે મૂર્તિમાન વિરાજમાન થકા પોતાના અન્વય સ્વરૂપથી (અંતર્યામી શક્તિથી) જડ-ચેતાનાત્મક આ સમગ્ર જગતનું નિયમન કે પ્રશાસન કરે છે. (વચ.પ્ર. ૭૮, લો. ૧૨) આ એમનું અસાધારણ ઐશ્વર્ય છે. ભગવાન સ્વામિનારાયણ ના શ્રીમુખનાં વચનો વિચારીએ : પં.૪ - “એ ભગવાન અસંખ્ય કોટિ જે બ્રહ્માંડરૂપ ગામ તેના રાજાધિરાજ છે અને એ બ્રહ્માંડરૂપ જે ગામ તેના મુખ્ય પટેલ તો બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ છે; જેમ એક ગામમાં એક પટેલ મોટો હોય, તેને તે ગામની સર્વે પ્રજા તે આવીને નમે ને આજ્ઞામાં રહે, ને તે પટેલ રાજાને નમે, તેમ બ્રહ્માંડ-બ્રહ્માંડ પ્રત્યે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવ છે તે મોટેરા છે ને બીજા જે બ્રહ્માંડમાં દેવ, દૈત્ય, મનુષ્ય, ઋષિ, પ્રજાપતિ તે એને ભજે છે ને આજ્ઞામાં રહે છે ને, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ તે ભગવાન પુરુષોત્તમને ભજે છે ને આજ્ઞામાં વર્તે છે.” મ.૬૬ - “ભગવાન છે તે અતિ સમર્થ છે ને તેની આજ્ઞાને બ્રહ્માદિક સમગ્ર દેવ પાળે છે તથા કાળ-માયાદિક જે સર્વે બ્રહ્માંડનાં કારણ તે પણ ભગવાનના ભય થકી સાવધાન થઈને ભગવાનની આજ્ઞામાં રહે છે.”

૪. પાંચ નિત્ય તત્ત્વો અને તત્ત્વોનું સ્વરૂપ (૬-૭)

૪. **પાંચ નિત્ય તત્ત્વો :** શ્રી સ્વામિનારાયણ દર્શનમાં (૧) પરબ્રહ્મ (૨) અક્ષરબ્રહ્મ (૩) ઈશ્વર (૪) જીવ અને (૫) માયા - આ પાંચ અનાદિ અર્થાત્ નિત્ય તત્ત્વોને સ્વીકારવામાં આવ્યાં છે. આ મૂળભૂત તત્ત્વો વિશે ભગવાન સ્વામિનારાયણ વચનામૃતમાં કહે છે : પ્ર.૭ - “એ પુરુષોત્તમ ભગવાન, અક્ષરબ્રહ્મ, માયા, ઈશ્વર અને જીવ આ પાંચ ભેદ તે અનાદિ છે.” અં.૧૦ - “વેદ, પુરાણ, ઇતિહાસ ને સ્મૃતિઓ એ સર્વ શાસ્ત્રમાંથી અમે એ સિદ્ધાંત કર્યો છે જે, જીવ, માયા, ઈશ્વર, બ્રહ્મ અને પરમેશ્વર એ સર્વે અનાદિ છે.” આ પાંચ નિત્ય તત્ત્વોમાં પરબ્રહ્મ એક જ છે, અક્ષરબ્રહ્મ એક જ છે. ઈશ્વરો અને જીવો અનંત અર્થાત્ એની સંખ્યાનો કોઈ પાર આવે તેમ નથી. કારણરૂપ મૂળ માયા તો એક જ છે, પરંતુ કાર્યરૂપ માયા અનેક જુદા જુદા સ્વરૂપે અભિવ્યક્ત થાય છે.

તત્ત્વોનું સ્વરૂપ : શ્રીજીમહારાજે પોતાના દાર્શનિક સિદ્ધાંતમાં સ્વીકારેલાં ઉપરોક્ત પાંચ તત્ત્વોમાંથી પરબ્રહ્મ, અક્ષરબ્રહ્મ, ઈશ્વર અને જીવ ચેતન તત્ત્વો છે; અને માયા જડ તત્ત્વ છે. આ પાંચેય તત્ત્વો સ્વરૂપ, સ્વભાવ અને ગુણોથી વાસ્તવિક અને પારમાર્થિક સત્ય તત્ત્વો છે અર્થાત્ નિત્ય તત્ત્વો છે; પરંતુ ભ્રમજનિત, કાલ્પનિક કે ફક્ત વ્યાવહારિક સત તત્ત્વો નથી. તેમણે ‘વેદરસ’માં આ તત્ત્વોનાં સ્વરૂપ વિશે કહ્યું છે : “કેટલાક એમ કહે છે જે જીવ ને માયા કલ્પિત છે, પણ હે પરમહંસો ! આપણે તો જીવ સત્ય, માયા સત્ય, ઈશ્વર સત્ય, બ્રહ્મ સત્ય, પરબ્રહ્મ સત્ય છે.” (વેદરસ: પૃ.૧૭૭) આમ, આ પાંચ તત્ત્વો સત્ય હોવાને લીધે તે સર્વે ત્રિકાલાબાધિત છે. તેમની ક્યારેય ઉત્પત્તિ થઈ નથી તેથી તેઓ આનાદિ છે. (વચ.પ્ર. ૭, અં. ૧૦) અને તેમનો ક્યારેય નાશ થતો ન હોવાથી

અનંત પણ છે. જે અનાદિ અને અનંત હોય તે શાશ્વત અને નિત્ય જ હોય, તેથી આ પાંચ તત્ત્વો પણ નિત્ય અને શાશ્વત છે. વળી, આ પાંચેય તત્ત્વો સત્ય હોવાને લીધે તેઓ બધાં સ્વરૂપ અને ગુણથી એકબીજા થકી તદ્દન ભિન્ન તત્ત્વો છે. તેમનાં સ્વરૂપ અને ગુણમાં અમુક અંશે સામ્ય-સાધર્મ્ય હોવા છતાં સંપૂર્ણતઃ સ્વરૂપ અને ગુણોથી તો જુદાં જ છે. તેમનું ક્યારેય, કોઈ પણ સંજોગોમાં કે કોઈ પણ અવસ્થામાં સ્વરૂપ, ગુણ અને તત્ત્વથી સંપૂર્ણ એક્ય કે અદ્વૈત થઈ શકતું નથી. જગતની સૃષ્ટિ-અવસ્થા હોય, સ્થિતિ-અવસ્થા હોય કે પ્રલય-અવસ્થા; જીવો-ઈશ્વરોની બદ્ધ-અવસ્થા હોય કે મુક્ત-અવસ્થા, પરંતુ આ તત્ત્વોનું ભિન્ન વ્યક્તિત્વ તો રહે જ છે. આત્યંતિક પ્રલય-અવસ્થા વખતે બદ્ધ જીવો-ઈશ્વરો માયામાં લીન હોય છે અને માયા અક્ષરબ્રહ્મના તેજમાં લીન હોય છે, તેમ છતાં જીવ, ઈશ્વર અને માયાનું પોતાનું અસ્તિત્વ અને વ્યક્તિત્વ નાશ પામતું નથી કે બાધિત પણ થતું નથી. જીવ અને ઈશ્વર જ્યારે મુક્ત બને છે ત્યારે એ બંને ‘અક્ષરમુક્ત’ની સંજ્ઞા પામે છે. આ અક્ષરમુક્તોનું પરસ્પર તથા અક્ષરબ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મથી ભિન્ન-અલગ વ્યક્તિત્વ તો જળવાઈ જ રહે છે. નદી જેમ સમુદ્રમાં ભળી જાય કે તેજ જેમ તેજમાં ભળી જાય, તેમ જીવ-ઈશ્વરો (અક્ષરમુક્તો) બ્રહ્મ યા પરબ્રહ્મમાં ભળી જઈને પોતાનું અલગ વ્યક્તિત્વ ગુમાવતા નથી. (વચ.મ. ૩૮, અં. ૩૩) પરંતુ તેઓ પરબ્રહ્મ જેવા જ દિવ્ય પુરુષાકારે સદૈવ તેમની સાથે જ અક્ષરધામમાં વિરાજમાન રહે છે. (વચ.અં. ૩૮)

પ્ર.૫ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર વિસ્તૃત નોંધ લખો. (પચ્ચીસ થી ત્રીસ લીટીમાં)
(કુલ ગુણ : ૧૦)

નોંધ : જ્યાં પણ શાસ્ત્રોના પ્રમાણ નંબર આવતા હોય ત્યાં પરીક્ષાર્થીએ તે નંબર ન લખ્યા હોય તો પણ પૂરા ગુણ આપવા.

૧. ઈશ્વર અંતર્ગત કોણ કોણ ? (૧૩૦-૧૩૧)

જ. વચ. મ. ૨૧, ૩૧ તથા સત્સંગિજીવન (૧/૧૨/૩૨), વાસુદેવ માહાત્મ્ય (૨૪/૭૦, ૭૧)ના આધારે કહી શકાય કે દરેક બ્રહ્માંડના બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ, વૈરાજપુરુષ, અનિરુદ્ધ, પ્રદ્યુમ્ન, સંકર્ષણ તથા પ્રધાનપુરુષ ઈશ્વર ચૈતન્ય છે. વળી, કૃષ્ણનારાયણ, લક્ષ્મીનારાયણ, વાસુદેવનારાયણ, નરનારાયણ તથા વિરાટપુરુષ દ્વારા થતા સર્વે અવતારોનાં ચૈતન્યો પણ ઈશ્વર કોટિનાં છે. તદુપરાંત, સાત્ત્વિક અહંકારમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા ઈન્દ્રિયો-અંતઃકરણના દેવતાઓ પણ ઈશ્વરકોટિનાં ચૈતન્યો છે. બ્રહ્માંડનાં અવયવરૂપ તત્ત્વોના અભિમાની આ દેવો ઈશ્વર છે, જ્યારે બ્રહ્માના માનસપુત્રોમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા દેવતાઓ જીવકોટિનાં ચૈતન્યો છે. (ભલે કદાચ નામ સમાન હોય છતાં પણ.) સંખ્યાની દૃષ્ટિએ જીવની જેમ ઈશ્વરો પણ અસંખ્યાત અર્થાત્ અનંત-અપાર છે. બ્રહ્મા-વિષ્ણુ-મહેશથી લઈને પ્રધાનપતિ પુરુષ પર્યંત જે ઈશ્વર સંજ્ઞિત ચૈતન્યો છે તે સર્વે સ્વરૂપ સ્વભાવે કરીને સમાન હોવા છતાં માયાના અધિકન્યૂન આવરણભેદને લીધે તેમાં ઉત્તરોત્તર વિશેષ ગુણ, શક્તિ, ઐશ્વર્ય અને સર્વજ્ઞપણું અભિવ્યક્ત થાય છે. આ ઈશ્વરોમાં જે કાંઈ સત્તા, ઐશ્વર્ય, સામર્થ્ય, કર્તૃત્વ અને સર્વજ્ઞત્વાદિક ગુણો છે; તે સર્વે પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણને આધીન છે. તેઓ જીવ કરતાં વિશેષ સમર્થ હોવા છતાં અક્ષરબ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ આગળ તો અતિ અસમર્થ છે. ઈશ્વરોનું આયુષ્ય દરેક બ્રહ્માંડના આયુષ્ય (દ્વિપાર્ધકાળ) જેટલું હોય છે. પ્રત્યેક બ્રહ્માંડના પ્રાકૃત પ્રલય વખતે ઈશ્વરોનું આયુષ્ય પૂરું થતાં સર્વે ઈશ્વરો સ્થૂળદેહનો ત્યાગ કરીને અવ્યાકૃત શરીર સાથે મહામાયામાં લીન થઈ જાય છે. પુનઃ સૃષ્ટિ સમયે ઉત્પન્ન થઈને સૃષ્ટિકાર્યમાં જોડાય છે. ઈશ્વરો પોતાના આત્યંતિક કલ્યાણ માટે પૃથ્વી પર જન્મ લઈ બ્રહ્મ-પરબ્રહ્મના સંગે માયાપર થઈ બ્રાહ્મી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરીને અક્ષરમુક્તની પંક્તિમાં ભળે છે. જ્યાં સુધી ઈશ્વરોનું આત્યાંતિક કલ્યાણ ન થાય ત્યાં સુધી જીવોની જેમ ઈશ્વરનું પણ આ સૃષ્ટિમાં આવાગમન ચાલુ રહે છે. (વચ.મ. ૩૧)

૨. શ્રીજીમહારાજ જે સંત દ્વારા પ્રગટ, તે સંત એટલે અક્ષરબ્રહ્મ (૮૫-૮૭)

જ. શ્રીજીમહારાજ કયા સંત દ્વારા પ્રગટ રહ્યા છે અને રહેશે ? કારણ કે એમના વખતમાં ઘણા સંતો-પરમહંસો હતા અને ત્યાર પછી પણ આજ સુધી સંપ્રદાયમાં સેંકડો સંતો થયા છે, તો શું બધા સંતો દ્વારા તેઓ પ્રગટ છે ? ભગવાન સ્વામિનારાયણની આજ્ઞા-ઉપાસના જીવનમાં આત્મસાત્ કરીને સાધુતાનાં ઉત્કૃષ્ટ શિખરો સર કરી જીવન્મુક્તની સ્થિતિને પામેલા ઘણા ત્યાગી સંતો અને ગૃહસ્થ હરિભક્તો આ સંપ્રદાયમાં થયા છે. આવા જીવન્મુક્ત

સંતો-ભક્તોને પોતાના અંતરાત્મામાં ભગવાનનાં દર્શન થતાં હોય છે. (પ્ર.૨૩, મ. ૮, ૬૨) તેથી શું બધા જીવન્મુક્ત સંતો-ભક્તો દ્વારા શ્રીજીમહારાજ પ્રગટ રહ્યા છે ? જો એવું જ હોય તો સંપ્રદાયમાં સંકોચની સંખ્યામાં ભગવાનનાં પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપો થાય. પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણ વ્યતિરેક સ્વરૂપે અક્ષરધામમાં દિવ્ય મૂર્તિમાન રૂપે બિરાજમાન થકા અન્વય સ્વરૂપે અક્ષરબ્રહ્મ, અક્ષરમુક્તો, ઈશ્વરો, જીવો અને અનંત કોટિ બ્રહ્માંડની સ્થાવર-જંગમ સૃષ્ટિમાં રહ્યા છે. (પ્ર. ૬૩, મ. ૧૦) તેમ છતાં જેવા અક્ષરધામમાં રહ્યા છે તેવા અન્ય કોઈને વિશે રહ્યા નથી, એવું ભગવાન સ્વામિનારાયણ વચ.પ્ર. ૪૧માં સમજાવે છે, “પુરુષોત્તમ ભગવાન જે તે એ સર્વમાં કારણપણે અંતર્યામી રૂપે પ્રવેશ કરીને રહ્યા છે. પણ જેવા અક્ષરમાં છે તેવી રીતે પુરુષ-પ્રકૃતિમાં નથી ને જેવા પુરુષ-પ્રકૃતિમાં છે તેવા પ્રધાનપુરુષમાં નથી. તેમ પુરુષોત્તમ ભગવાન છે તે જે દ્વારે જેટલું કાર્ય કરાવવું હોય તેના વિશે તેટલી સામર્થ્યએ યુક્ત થકા રહે છે અને અક્ષર ને પ્રકૃતિપુરુષ-આદ્યે સર્વેને વિશે પુરુષોત્તમ ભગવાન અંતર્યામી રૂપે રહ્યા છે, પણ પાત્રની તારતમ્યતાએ કરીને સામર્થ્યમાં તારતમ્યપણું છે.” ઉપરોક્ત વચનોને આધારે એવું ફલિત થાય છે કે પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ ભગવાન સ્વામિનારાયણ સાક્ષાત્ અને સમ્યક્પણે જેવા અક્ષરબ્રહ્મમાં રહે છે તેવા તો અક્ષરમુક્તો કે અન્ય કોઈનામાં રહેતા નથી. આ અનુસંધાનમાં બ્રહ્મસ્વરૂપ યોગીજી મહારાજ વચ.પ્ર.૩૭નું નિરૂપણ કરતી વખતે કહે છે, “ભગવાન એટલે સહજાનંદ સ્વામી પૂર્ણ પુરુષોત્તમ અને ભક્ત એટલે અનાદિ ગુણાતીત. એ હંમેશા પ્રગટ જ રહે છે. ભક્ત એટલે ગુણાતીત જ. બધે જ મહારાજે આ બતાવ્યું છે. મહારાજ જેવા અનાદિ અક્ષરમાં રહે છે, એવા બીજા કોઈમાં રહેતા નથી. ગોપીઓ ઘણી હતી પણ રાધા એ જ મુખ્ય ગોપી. તેમ અનાદિ પુરુષોત્તમ અને અનાદિ અક્ષરબ્રહ્મ પૃથ્વી પર હંમેશા વિરાજમાન રહે છે. અનાદિ ગુણાતીતમાં મહારાજ રહેલા જ છે. અત્યારે પણ છે અને ભવિષ્યમાં પણ રહેશે, એનો વંશ જતો નથી.” (યો.મ. ૪/૨૬૭) પ્રગટ બ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રમુખસ્વામી મહારાજે તા. ૨૪-૭-૮૭ના રોજ બોચાસણથી લખેલા પત્રમાં સત્પુરુષના સ્વરૂપ અંગે ખુલાસો કરતાં લખ્યું છે કે, “મહારાજનું પ્રગટપણું અક્ષરબ્રહ્મ દ્વારા છે. વચનામૃતમાં મહારાજે જે સંત કે ભક્તની વાત કરી છે, તે માટે યોગીજી મહારાજ કહેતા કે તે શબ્દો ગુણાતીતાનંદ સ્વામી મૂળ અક્ષરના છે. અને રાજાની સત્તા તેટલી રાણીની(સત્તા) છે. માટે અક્ષરબ્રહ્મ દ્વારા પ્રગટપણું છે.” આ રીતે ભગવાન સ્વામિનારાયણ પોતે અંતર્ધાન થયા પછી સાક્ષાત્ અક્ષરબ્રહ્મની ગુણાતીત સંત પરંપરા દ્વારા જ પ્રગટ છે. ભગવાન સ્વામિનારાયણે પોતે જેમના દ્વારા પ્રગટ રહ્યા છે એવા અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની ઓળખાણ કરાવી, ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ બ્રહ્મસ્વરૂપ ભગતજી મહારાજની, તેમણે બ્રહ્મસ્વરૂપ શાસ્ત્રીજી મહારાજની, તેમણે બ્રહ્મસ્વરૂપ યોગીજી મહારાજની અને શાસ્ત્રીજી મહારાજ તથા યોગીજી મહારાજે પ્રગટ બ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રમુખસ્વામી મહારાજની પોતાના આધ્યાત્મિક વારસદાર તરીકે અનેક પ્રસંગોએ ઓળખાણ કરાવી છે. આમ, ભગવાન સ્વામિનારાયણ અંતર્ધાન થયા પછી આ ગુણાતીત ગુરુઓ દ્વારા સૌ આશ્રિત સંતો-ભક્તો ભગવાન સ્વામિનારાયણનું પ્રત્યક્ષપણું અનુભવે છે અને એમના દ્વારા આધ્યાત્મિક ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરે છે.

વિભાગ : ૨ ‘બ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રાગજી ભક્ત’ વિસ્તૃત જીવનચરિત્ર દસમી આવૃત્તિ જુલાઈ - ૨૦૧૧

નોંધ :- (૧) પ્રશ્ન: ૬ થી ૮ માટે અત્રે આપેલા ઉકેલપત્રમાં ફક્ત મુદ્દા જ આપ્યા છે. પરીક્ષાર્થીની રજૂઆત તથા વિચારધારા પ્રમાણે ગુણ આપી શકાય. મુદ્દાની સામે આપેલા અંક ગ્રંથનો ભાગ અને પાના નંબર દર્શાવે છે. (૨) અત્રે આપેલા પ્રસંગો અભ્યાસક્રમના આધારે તૈયાર કરેલા હોવાથી તે જ પ્રસંગો માન્ય ગણવા. તે સિવાયના પ્રશ્નને અનુરૂપ પ્રસંગો પરીક્ષાર્થીએ લખ્યા હોય પણ અત્રે આપેલા ન હોય તો પુસ્તકમાં ચેક કરો. તે પ્રસંગ અભ્યાસક્રમનો છે કે નહિ ? જો અભ્યાસક્રમના પ્રસંગ હોય તો તેના ગુણ આપવા અને તરત જ ફોન દ્વારા કાર્યાલયનું ધ્યાન દોરો.

પ્ર.૬ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો.

(ત્રીસેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૧૨)

નોંધ : બે પ્રસંગ વર્ણનાત્મક અને બે થી ત્રણ જ લીટીમાં ઉલ્લેખ હોય તેવા બીજા ચાર પ્રસંગ સાથે કુલ છ પ્રસંગ હોવા જરૂરી છે.

૧. ભગતજી મહારાજે કહેલો શાસ્ત્રીજી મહારાજનો મહિમા ('માનખંડન' થી 'અગ્નિસંસ્કાર' સુધીના જ પ્રસંગો)
 ૧. એ તો મારો કોડીલો લાલ છે. ૧૮૬
 ૨. ચરણારવિંદના પાડનાર શ્રીજીમહારાજ એને હું આપીશ એટલે ઘણા સાધુ તેમની પાસે રહેશે. ૧૮૭-૧૮૮
 ૩. એ બધાનું કપટ આ નાના સાધુ (શાસ્ત્રીજી મહારાજ) જેવું છે તેવું કહેશે માટે તેમને પૂછો. ભગતજીમાં તમે શું દીઠું છે ? (શાસ્ત્રીજી મહારાજનાં જવાબમાં ભગતજી મહારાજની સત્પુરુષ તરીકેની પુષ્ટિ) ૨૪૮
 ૪. યજ્ઞપુરુષદાસજી ઠાકરિયો વીંછી છે. ૨૮૬
 ૫. ભગતજીએ રાજી થઈને શાસ્ત્રીજી મહારાજને માથે હાથ મૂક્યા અને રાવસાહેબને કહ્યું આ સાધુ બહુ જ બુદ્ધિશાળી છે. ૩૭૯-૩૮૦
 ૬. આ તો તમારાં અંતર ચોખ્ખાં કરવાની સાવરણી છે. ૪૪૫
 ૭. યજ્ઞપુરુષદાસજી ! તમારે કંઈ અધૂરું નથી. ૫૨૮
 ૮. કોઠારી, મને વરતાલ લ્યો. (શાસ્ત્રીજી મહારાજમાં પ્રગટ છું તેવો ગર્ભિત સંકેત) ૫૩૭
 ૨. ઉપાસના પ્રવર્તનમાં ભગતજી મહારાજે વેઠેલાં કષ્ટો ('બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર' થી 'અક્ષરધામની કૂંચી પ્રાગજી ભક્તને સોંપી છે' સુધીના જ પ્રસંગો)
 ૧. પૂર્વભૂમિકા : સ્વામીશ્રીની આજ્ઞા :- તું મારો અનન્ય શિષ્ય છે. તો મારી આજ્ઞા પ્રમાણે સર્વ સત્સંગમાં મૂળ અક્ષરનું સ્વરૂપ પ્રસિદ્ધ કર. ૮૪
 ૨. આજ્ઞાપાલન : સ્વામીશ્રીની મૂર્તિ બતાવી અક્ષરબ્રહ્મના ઉદ્ઘોષની શરૂઆત ૮૪-૮૫
 ૩. મોટા સાધુના પગ ઝાલ્યા છે તે તો ચરણસ્પર્શ કર્યો કહેવાય. ૮૬
 ૪. આવો બહુ સ્વામીનો અપરંપાર મહિમા કહે છે તે કોઈ વખત માર પડશે : (ત્રિકમદાસ કોઠારી) ૮૮
 ૫. વરતાલ આચાર્ય મહારાજ તથા સદ્ગુરુ સંતો ઉપર કાગળો 'પ્રાગજી તો બહુ છક્યો છે અને અંતરજામી થયો છે. દરેકને પ્રાયશ્ચિત આપે છે. ૧૦૧
 ૬. પવિત્રાનંદ સ્વામીનો ગુસ્સો સહન કરીને પણ સ્વામીના અક્ષરપણાની વાત કરી. શ્રીજીમહારાજ મને વિમુખ કરવા ધારે તો પણ હું થાઉં તેવો નથી રહ્યો - મારી સામે બોલ્યો છું પણ તને વિમુખ ન કરું તો હું પવિત્રાનંદ નહિ. - 'એને ને મારે આ ભવમાં ભેગા બેસવું નથી.' - પવિત્રાનંદ સ્વામી ૧૦૩-૧૦૪
 ૭. અક્ષરની વાત કરતાં ભગતજીને કમાશેઠે ધોલ મારી. ૧૧૪-૧૧૫
 ૩. મહુવામાં યજ્ઞપુરુષદાસજીએ કરાવેલું ભગતજીના સ્વરૂપનું દર્શન
 ૧. મહુવા મંદિરમાં સભા પ્રસંગે સર્વે હરિભક્તો વતી ફૂલચંદભાઈનો બેચર ભગતને પ્રશ્ન. તમે આ પ્રાગજી ભગતને કેવા સમજો છો ? અને તેમાં શું દીઠું છે ? તે અમને કહો. ૨૪૮
 ૨. નારાયણચરણદાસે આપેલો જવાબ. ગઢડા પ્ર. ૨૭ માં આપેલા સત્પુરુષના લક્ષણવાળા ભગતજીને અમે જાણીએ છીએ. ૨૪૮
 ૩. વિઠ્ઠલભાઈનો પ્રશ્ન : ગઢડા પ્ર. ૨૭ ના વચનામૃતમાં શું કહ્યું છે તે સમજાવો. ૨૪૮
 ૪. ભગતજીની આજ્ઞા નાના સાધુ યજ્ઞપુરુષદાસ એ બધાનું કપટ જેવું છે તેવું કહેશે. માટે તેમને પૂછો. ૨૪૮
 ૫. ગઢડા પ્ર. ૨૭માં જણાવેલા લક્ષણ : (૧) પ્રત્યક્ષ ભગવાનને સર્વોપરી, કર્તા, સાકાર અને પ્રગટ જાણીને સર્વ પ્રકારે તેમાં જોડાઈ જાય. પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે દંઢ નિષ્ઠા. ૨૪૮
 ૬. ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ અને સમર્થ થકા ઝરણાં કરવાં. તે સર્વે લક્ષણ પ્રાગજી ભગતમાં છે. ૨૪૮-૨૫૦
 - (૧) ધર્મ :- ભગતજી દેવાંગના જેવી સ્ત્રીઓના કપડાં સીવે છતાં વિકારને પામ્યા નથી. ૨૪૮
 - (૨) જ્ઞાન :- આખો સત્સંગ કહે છે જ્ઞાનની દૃઢતાથી અપમાન લેશમાત્ર જણાતું નથી. ૨૫૦
 - (૩) વૈરાગ્ય :- આચાર્ય મહારાજ આજ્ઞા આપતાં તરત જ નીકળી જાય છે. ઘરમાં મહેમાનની પેઠે રહે છે. ૨૫૦
 - (૪) નિશ્ચય :- શ્રીજીમહારાજમાં ભગતજીને નિશ્ચય છે કે નહિ. સાબિત કરવાનું વિઠ્ઠલભાઈ પર નાખ્યું. ૨૫૧
 - (૫) વિઠ્ઠલભાઈએ ભગતજીના નિશ્ચયનું કરેલું નિરૂપણ. ૨૫૧
 ૭. રઘુવીરચરણદાસની શંકા અને સ્વામી યજ્ઞપુરુષદાસે કરેલું સમાધાન. ૨૫૧

૮. વિઠ્ઠલભાઈનો સ્વામીને પ્રશ્ન - ભગતજીને મોટા જાણો છે તો વરતાલ શા માટે જાઓ છે ? સ્વામીનું સમાધાન. ૨૫૧-૨૫૨
૯. વિઠ્ઠલભાઈનો પ્રશ્ન - ભગતજી સમ ખાય છે કે મારી પાસે કંઈ નથી તે સમ સાચા કે? તે પંડે કહે છે કે જમે આવીને મને માર્યો તેનું કેમ સમજવું ? ૨૫૧
૧૦. સ્વામીનો જવાબ : દંભી ને કપટી નથી. ચરિત્રો મોહ પમાડે છે. ૨૫૨
૧૧. વિઠ્ઠલભાઈનો પ્રશ્ન : ભગતજી મોટા અને સમદષ્ટિવાળાં હોવા છતાં તમારાં મન સત્સંગમાંથી નોખાં કેમ પડે છે. સ્વામીએ આપેલાં કારણો. ૨૫૨-૨૫૩
૧૨. વિઠ્ઠલભાઈએ કરેલી પોતાના અનુભવની વાતો : સિદ્ધાનંદ સ્વામીની. ૨૫૩
૧૩. ગઢડાના સાધુને આટલી વાત સાંભળ્યા છતાં અસંતોષ. ૨૫૩
૧૪. સ્વામીનો જવાબ :- ગઢડા અં. ૨૧. સોનાના દોરા પ્રમાણેનું ભગતજીનું જીવન. વિઠ્ઠલભાઈએ પૂરેલી સાખ. ૨૫૩
૧૫. રઘુવીરચરણદાસની શંકા 'વાંક વગર કોઈનું અપમાન સત્સંગમાં થાય નહિ.' ૨૫૪
૧૬. સ્વામીશ્રીનો જવાબ (૧) ગોપાળાનંદ સ્વામીની ઝોળીમાં દેવતા (૨) વચ. અંત્ય ૧૧ જાનકીજીની સમજણની વાત. (૩) અંત્ય ૧૪ : 'વાંક વિના પણ.....તો સુખ જ વર્તે છે.' ૨૫૪, ૨૫૫

પ્ર.૭ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર ટૂંકનોંધ લખો. (દરેક ટૂંકનોંધમાં પાંચેક લીટીના બે પ્રસંગો લખવા.)
(કુલ ગુણ ૮) **નોંધ : દરેક પ્રસંગના ૨ ગુણ આપવા.**

૧. જૂનાગઢના સન્માનમાં શાસ્ત્રીજી મહારાજનું બુદ્ધિચાતુર્ય
૧. પૂર્વભૂમિકા : સં. ૧૯૨૧માં વિમુખ ૪૫૭-૪૬૨
૨. આચાર્ય મહારાજની મહોર છાપવાળો પત્ર, જૂનાગઢ પધારવાનો. ૪૫૮-૪૬૨
૩. ઐતિહાસિક પ્રસંગના પ્રેરણાદાતા શાસ્ત્રી યજ્ઞપુરુષદાસ. ૪૫૮-૪૬૨
૪. જૂનાગઢના કોઠારી દ્વારા અપૂર્વ સન્માનની તૈયારી. ૪૫૮-૪૬૨
૫. ઉતારાની વ્યવસ્થા. ૪૫૮-૪૬૨
૬. ગુરુ ભક્તિનું અજોડ દૃષ્ટાંત. ૪૫૮-૪૬૨
૨. પ્રાગજી ભક્તે કરેલો ગોપાળાનંદ સ્વામીનો સમાગમ
૧. આને અને અમારે પૂર્વની ઓળખાણ છે - ગોપાળાનંદ સ્વામીના યોગમાં. ૧૪-૧૫
૨. અક્ષરધામમાં મહારાજ અને આપની પાસે શી રીતે રહેવાય ? - પ્રાગજી તારું લગન થયું છે ? ૧૬-૧૭
૩. પ્રેમમાં જ્ઞાનની જરૂર. ૧૮
૪. પ્રાગજી ! તું જૂનાગઢ જજે. ૧૯
૫. અક્ષરધામ સામે દષ્ટિ. ૧૯-૨૦
૬. ગોપાળાનંદ સ્વામીનો વિયોગ. ૨૦
૩. ભગતજી મહારાજની ગુણાતીત સ્થિતિ ('ચાર પ્રકારના મોટાપુરુષ' થી 'વંથળીના દેવજીભાઈને નિશ્ચય' સુધીના જ પ્રસંગો)
૧. મહુવાના વિઠ્ઠલભાઈ : ચકલી ગરુડના પારને પામી ગઈ એવું થયું છે. ૯૫
૨. ધ્યાનમાં બેસી વૃત્તિ દ્વારે સ્વામીને સભામાં તેડાવ્યા - વાઘાખાયરની સુષુપ્તિ અવસ્થા જ મટી ગઈ. ૯૫-૯૬
૩. તારે ભડકો જોવો છે - ત્રિકમદાસ કોઠારીને નિષ્ઠા ૯૭
૪. એમની ગોદડીમાંથી અનંત સૂર્યનું તેજ નીકળે છે, તે મારાથી પાસે અવાતું નથી. ૯૯

પ્ર.૮ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ ત્રણ પ્રસંગ વર્ણવી મનન લખો.

(પ્રસંગવર્ણન આઠેક લીટીમાં તથા મનન ચારેક લીટીમાં લખવું.) (કુલ ગુણ ૧૨)

નોંધ : પ્રસંગના ૩ ગુણ, મનનનો ૧ ગુણ. મનન અહીં આપ્યા કરતાં જુદું પણ હોઈ શકે પણ વિષયને અનુરૂપ હોય તો તેના પૂરેપૂરા ગુણ આપવા.

૧. **યજ્ઞપુરુષદાસજીને પુનઃ ભગવાં પહેરાવ્યાં (૨૯૨-૨૯૩) પ્રસંગ :** સંવત ૧૯૪૭માં આચાર્ય મહારાજ કાનમ, વાકળ, અને વડોદરા જિલ્લાના ગામોમાં પધરામણીએ પધાર્યા ત્યારે કંડારી ગામે આચાર્ય મહારાજે યજ્ઞપુરુષદાસનું એક ભગવું વસ્ત્ર જોઈને પૂછ્યું : ‘આવો વેશ કેમ રાખ્યો ? હવેથી તમામ ભગવાં રાખજો.’ એમ કહી તમામ ભગવાં વસ્ત્ર પહેરાવ્યાં અને પુનઃ સાધુ કર્યા. પીપળીમાં પોતાના ઉતારે યજ્ઞપુરુષદાસજીને બોલાવી પૂછ્યું : ‘ભગતજીનું વચનામૃતનું જ્ઞાન વિજ્ઞાનદાસજીને સંપૂર્ણ છે કે નહીં ? ને હવે શું અધુરું છે ? - યજ્ઞપુરુષદાસજીએ કહ્યું : અધુરું એટલું છે કે ભગતજી જેમ ઈન્દ્રિયોની વૃત્તિ પાછી વાળીને, અંતરમાં ઊતરીને, શ્રીજીમહારાજની સંગાથે વાતો કરે છે - તેવી સ્થિતિ નથી કરાવી. એટલું અધુરું છે. આચાર્ય મહારાજે કહ્યું - ‘મારે તો ભગતજીનું જ્ઞાન એમનું એમ એમની સાથે જતું ન રહે એ ફિકર છે.’ ધર્મતનયદાસે કહ્યું - “એ તો એમના જેવી સ્થિતિ કરાવ્યા વિના દેહ મૂકવાના નથી. તેથી તે વાતની તમે ફિકર રાખશો નહીં.” આચાર્ય મહારાજે કહ્યું - “તમારે બાર મહિના સુધી કાંઈ ઉપાધિ થાય તેવું બોલવું નહીં. પછી હું ભગતજીને બોલાવીશ. મારે વિષે તમને હેત છે ને હું કહું તેમ તમે કરો છો, માટે તમારા મનસૂબા મારે પૂરા કરવા છે. મારા મનથી તો એમ છે કે ભગતજીનું જ્ઞાન બધે પ્રવર્તે. કેટલાક સમય પછી વિજ્ઞાનદાસજી તથા બેચર ભગત વગેરેને પુનઃ સાધુ દીક્ષા આપવામાં આવી. **મનન :** સાચા દેવળે ઘંટ વાગશે. ભગતજીના સંતોએ સહન કર્યું તો તેમને પાછા લેવામાં આવ્યા. ભગતજીનું જ્ઞાન એળે ન જાય તે માટે પણ પ્રયત્ન કરવાનો આચાર્ય મહારાજે ભરોસો આપ્યો.
૨. **મહુવામાં પોતાના આશ્રિતના કલ્યાણ અર્થે તપ (૪૦૦-૪૦૧) પ્રસંગ :** ભગતજીએ મહુવે જઈને માળા ફેરવવાનો આરંભ કર્યો અને પોતાના આશ્રિત જનોના વિશેષ સુખને અર્થે તપ આદર્યું. પોતે સવારના ચાર વાગે નાહીને મંદિરમાં પધારે અને માનસી પૂજા તથા પૂજા કરી, કથા વંચાવે અને વાતો કરે અને સાત વાગે ધ્યાનમાં બેસી જાય તે અગિયાર વાગે ધ્યાનમાંથી જાગે. પછી ઘેર જમવા જાય. તેમાં દૂધની કાંજ તથા રોટલી જમે. મીઠું તો પોતે છેલ્લાં ઘણાં વર્ષોથી જમતા નહિ. જમીને મંદિરે પધારે અને એકથી પાંચ સુધી ધ્યાનમાં બેસે. પછી કથા કરે. ફૂલચંદ શેઠ પાસે કથા વંચાવે અને વાતો કરીને મહુવાના હરિભક્તોને જેને જેમ ઘટે તેમ સુખ આપે. **મનન :** બદરીનાથમાં ભરતખંડના રાજા એવા નરનારાયણ દેવ પોતાના ભક્તોના સુખ માટે તપ કરે છે. તેમ ભગતજીએ પણ પોતાના આશ્રિતોના સુખને અર્થે તપ આદરી તેમને સુખી કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો.
૩. **આ સંગમાં કોઈ દોષ રહેવાનો નથી. (૨૫૬) પ્રસંગ :** ધ્યાનમાં બેઠેલા પુરુષોત્તમદાસજીને કામાદિક દોષોના સુષુપ્ત સંસ્કારો જેની જડ નિર્મૂળ નહોતી થઈ, તે જાગ્રત થઈ ધ્યાનમાં વિક્ષેપ કરવા લાગ્યા. દુઃખી થઈ ધ્યાનમાંથી જાગ્રત થઈ ગયા, તો સામે ભગતજીને બેઠેલા જોઈ આનંદ થયો. પરંતુ દોષના દુઃખથી શોક પણ થયો. ભગતજીને સ્તુતિ કરતાં રડી પડ્યા. - ત્યારે ભગતજીએ કહ્યું : ‘કોઠમડું કાચુ હોય ત્યારે કડવું હોય, પણ પાકે ત્યારે મીઠું થાય. તે આજે દોષ નડે છે પણ આ સંગમાં કંઈ રહેવાનું નથી.’ એમ અંતર્યામીપણે તેમને દોષ પીડવાથી જે દુઃખ થયું હતું તે કહીને શાંતિ પમાડી દીધી. સાધુને રડતા જોઈને ગઢડાના સાધુ વિચારમાં પડી ગયા. તે જોઈ ભગતજીએ તેમને કહ્યું : ‘જુઓ, આ સાધુને અહીં રાખ્યા અને રોજ તમારાં દર્શન અને વાર્તાનું સુખ લીધું તો કેટલા નમ્યા ? અને તમારા વિરહથી રડી પડ્યા.’ **મનન :** જ્યારે ભગવાન અને સંત મળે ત્યારે દોષનો કોઈ ભાર રહેતો નથી.
૪. **બ્રહ્મજ્ઞાનની અખંડ જ્યોત (૧૬૩) પ્રસંગ :** સ્વામીના અંતર્ધાન થયા પછી ભગતજી શુક સ્વામી પાસે ઉમરેઠમાં ઘણુંખરું રહેતા. ભગતજીના પ્રસંગ અને વાતોથી તથા તેમની સાધુતાથી, શુક સ્વામીને એમ થયું : “ખરેખર ! ગુણાતીતાનંદ સ્વામી બહુ જ મોટા હતા અને તેમની સંપૂર્ણ કૃપા આના ઉપર થઈ છે. નહિ તો આવું નિર્માનીપણું, અખંડ ભજન અને કથાવાર્તાનું તથા સેવાનું અંગ ન હોય !” આમ, ભગતજીનો તેમને બહુ જ ગુણ આવ્યો. સભામાં ઘણુંખરું તેઓ ભગતજી પાસે જ વાતો કરાવતા. ભગતજીએ પણ તેમની ખૂબ સેવા કરી અને રાજી કરી દીધા. વચનામૃતની એક સુંદર પ્રત ભગતજીએ શુક સ્વામીને લખી આપી. આવી રીતે શુક સ્વામીને ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પ્રત્યે સંપૂર્ણ ભાવ પ્રગટાવી, તેમને વિષે આત્મબુદ્ધિ કરાવી દીધી. બ્રહ્મને વિષે એવી આત્મબુદ્ધિ સિવાય જ્ઞાન, વૈરાગ્ય હોય તો પણ નકામાં છે. બ્રહ્મવિદ્યાની સિદ્ધિની ચાવીરૂપ આવો માર્મિક ચોટ સમજાવતો જે બ્રહ્મજ્ઞાનનો અખાડો જૂનાગઢમાં શરૂ થયો હતો, તે ભગતજીએ પણ સત્સંગમાં પોતાના અવિરત વિચરણથી ચાલુ જ રાખ્યો.

ભગતજી શુક સ્વામી પાસે બે-ત્રણ વર્ષ રહ્યા અને શુક સ્વામી ધામમાં પધાર્યા એટલે પવિત્રાનંદ સ્વામી સાથે બોચાસણ, ઉમરેઠ તથા બીજાં ગામોમાં ફરવા લાગ્યા. આમ, સ્વામી સાથે ફરે અને વળી સમયે વરતાલ પણ જાય. સ્વામી પોતે જ ભગતજી પાસે દરેક જગ્યાએ વાતો કરાવે, પ્રશ્ન પૂછે અને જ્યાં જ્યાં ભગતજી ફરતા હોય ત્યાં એમ જ જણાય કે ‘અમે માંડ્યો છે મોટો અખાડો રે, બ્રહ્મમોહોલ જાવા રાત-દા’ડો રે....’

મનન : ભગવાન અને સંત ક્યારે જતાં નથી. કોઈને કોઈ દ્વારે તેઓ પ્રગટ રહીને બ્રહ્મવિદ્યાનો માર્ગ ચાલુ રાખે છે. મોક્ષનું દ્વાર હંમેશાં ખુલ્લું રહે છે.

૫. જૂનાગઢ આવો તો બ્રહ્મરૂપ કરી મેલું (૧૨૭-૧૨૮) પ્રસંગ : શુકમુનિએ નડિયાદવાળા ઝવેરીલાલ પાસે સ્વામીની પૂજા કરાવી ધોતિયું ઓઢાવડાવી ઓળખ આપી. સ્વામીએ તેમના પર દૃષ્ટિ કરીને કહ્યું : ‘તમને સારા એકાંતિકનો જોગ થશે.’ ઘર ભંગ થયેલા ત્ર્યંબકલાલે શું કરું ? પૂછ્યું ત્યારે સ્વામીએ કહ્યું : ‘જૂનાગઢ ચાલ બ્રહ્મરૂપ કરી મેલું.’ એમ કહી દૃષ્ટિ કરી. તો તેના સંકલ્પ બંધ થઈ ગયા. ધર્મસ્વરૂપાનંદ બ્રહ્મચારીએ કહ્યું : ‘મને રસાસ્વાદ નડતો નથી, પણ બીજા દોષ નડે છે.’ ત્યારે સ્વામીએ કહ્યું : ‘એક લક્ષણ આવ્યું છે અને બીજાં રહ્યાં છે. તે ચાલો જૂનાગઢ, બીજાં ૨૯ લક્ષણો પૂરાં કરી આપું.’ પોતાના સંબંધથી જ બ્રહ્મરૂપ કરી મેલવાની અતિ મોટી વાત સ્વામીએ સભામાં કરી. તે સમયે એક સાધુ આવ્યા અને સ્વામીની પૂજા કરી. ત્યારે સ્વામીએ પૂછ્યું : ‘શેની પૂજા કરો છો ?’ ત્યારે શુકમુનિ બોલ્યા : ‘ભાગવત ભણવાની શરૂઆત કરે છે, તેથી આપની પૂજા કરી છે.’ સ્વામીએ તેમને કહ્યું : ‘પહેલાં કોઈ સારા સાધુ પાસે ઉપાસના ભણજો. નહિ તો પછી ઉપાસના ફરી જશે.’ ત્યારે સભામાં બેઠેલા કેશવલાલ બ્રાહ્મણે કહ્યું : ‘ઉપાસનાની વાત તો આજે પ્રાગજી ભગત કરે છે. મેં તેમની વાત સાંભળી ત્યારે મને આપના મૂળ અક્ષરસ્વરૂપની તથા મહારાજની પુરુષોત્તમપણાની નિષ્ઠા થઈ. તેમની વાત સાંભળીને હરિકૃષ્ણ ભટ્ટ, જીભાઈ શેલત, પ્રભુદાસ બારોટ, લલ્લુભાઈ દેસાઈને પણ સર્વોપરી નિષ્ઠા થઈ. એવી પરા ને પાર વાતો કરી ભગતજી સૌનાં હૈયા ઠારી દે છે.

મનન : આર્ષ દૃષ્ટા સ્વામીએ ઝવેરીલાલને મોટા એકાંતિકના જોગની વાત કરી. પોતે અક્ષરબ્રહ્મ હતા. તો બીજાને બ્રહ્મરૂપ કરી શકતાં હતાં. બીજા અવતારોની વાત ભણતા પહેલાં જો આપણી ઉપાસના પાકી ન કરી હોય તો ઉપાસના ફરી જતાં વાર ન લાગે.

- પ્ર.૯ નીચે આપેલાં પાત્રોમાંથી કોઈ પણ એક પાત્રના પ્રસંગો વર્ણવી વ્યક્તિત્વનું આલેખન કરો. (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ : પાત્રના પ્રસંગો વધારે હોય તેથી બધા જ પ્રસંગોનું વર્ણન હોવું જરૂરી નથી. તે પરીક્ષાર્થી પર આધાર રાખે છે. પ્રસંગોના ૬ ગુણ, વ્યક્તિત્વના આલેખનના ૨ ગુણ.

૧. આચાર્યશ્રી વિહારીલાલજી મહારાજ (‘ચીજો ખાધી હોય તે સંભારવી’ થી ‘એકાંતિક કોને કહેવા ?’ સુધીના જ પ્રસંગો) પ્રસંગો : ૧. ભગતજીને પૂંઠ કેમ દેવાય ? (ચકુભાઈની વાત સાંભળી વિહારીલાલજી મહારાજને ભગતજીનો વિશેષ મહિમા સમજાયો) ૧૮૭
૨. ચરણારવિંદના પાડનારા શ્રીજીમહારાજ હું એને આપીશ. (ભગતજીનો દિવ્યભાવ જોઈ અધિકારની સત્તા છોડી દીનભાવે પ્રાર્થના) ૧૯૮
૩. ભવિષ્યમાં ત્રણ શિખરનું મંદિર હું ડભાણમાં દેખું છું. (ભગતજીનું ભવિષ્યકથન સાંભળી આચાર્ય મહારાજ ડભાણનું બંડ દબાવી દેવા ભગતજીને નડિયાદ જવા કહ્યું.) ૨૦૨-૨૦૩
૪. સંવત ૧૯૪૪ની સાલમાં નડિયાદના ગામોમાં બંડ દબાવી શાંતિ સ્થાપવા આચાર્ય મહારાજે ભગતજીને મોકલ્યા. ૨૦૬
વ્યક્તિત્વનું આલેખન : ભગતજીના મહિમાને જાણનારા હોવાથી તેઓ જે કર્તા હોય તે ઠીક જ કરશે. તેવી માન્યતાવાળા હતા.

૨. ખુશાલ ભટ્ટ (૯,૧૦,૧૧)

પ્રસંગો : જન્મની આગાહી તેમના દાદાશ્રીને શ્રી ગાયત્રી દેવીએ કરેલી - પિતાનું નામ મોતીરામ ભટ્ટ - સંવત ૧૮૩૭ મહા સુદ ૮ના દિવસે ઈડર રાજ્યના ટોડલા ગામે જન્મ - બાળપણથી ગોપાળ લાલજીની સેવા - ઐતિહાસિક શામળાજીની મૂર્તિ નિત્ય રાત્રે ખુશાલ ભટ્ટ સાથે રમવા આવે - નવેળામાં ઝાંઝર - ઈડરના રાજાનો બ્રાહ્મણો ઉપર કર - રાજા, દીવાન અને અમલદારના ઝાડા-પેશાબ બંધ - ખુશાલ ભટ્ટની માફી માગી વેરો માફ કરતો લેખ કરી આપ્યો.

- ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેવાનો નિયત સમય પૂરો થતાં શ્રીજીમહારાજ પાસે આવ્યા અને ભાગવતી દીક્ષા લીધી. ગોપાળાનંદ સ્વામી એવું નામ ધારણ કર્યું.

વ્યક્તિત્વનું આલેખન : બાળપણથી પ્રભુ ભક્તિનો લગાવ. કોઈની શેહ શરમમાં ન આવતાં. - નિર્લોભી - શામળાજીનું ઝાંઝર રહી ગયું તે જ્યાં હતું ત્યાં જ રહેવા દીધું. બ્રાહ્મણો ઉપર દયાળુ -

વિભાગ - ૩ : 'સ્વામીની વાતો' વીસમી આવૃત્તિ સપ્ટેમ્બર - ૨૦૧૩

અભ્યાસક્રમની વાતોના ક્રમાંક : પ્રકરણ ૩/૩૪, ૩૬, ૩૭, ૩૮, ૪૩, ૪૪, ૪૫, ૪૬, ૪૭, ૪૮, ૫૦, ૫૧, ૫૨, ૫૩, ૫૫, ૫૬, ૫૮, ૫૯, ૬૦, ૬૧, ૬૪, ૬૫, ૬૮, ૭૦, ૭૨

પ્ર.૧૦નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ ૪)

નોંધ: અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. જેને મોટાની સમજણ આવી હોય તેને શું દેખાય ? (૬૪/૧૩૩)
૪. મહારાજની મૂર્તિ ને અક્ષરધામ વિના અહીંથી તે પ્રકૃતિ પુરુષ સુધી લઘુશંકાનો વ્યવહાર દેખાય.
૨. વરતાલમાં ચાર પાટીદારે મહારાજને શું કહ્યું ? (૪૬/૧૨૨)
૪. ચરણાવિંદ સામું જોઈએ છીએ તો તમે પુરુષોત્તમ જણાઓ છો ને તમારા શરીર સામું જોઈએ છીએ તો તમે મનુષ્ય જેવા જણાઓ છો.
૩. અધર્મ સર્ગનો પ્રવેશ ક્યારે થાય છે ? (૫૮/૧૨૮)
૪. એકબીજાના મન નોખાં પડે છે ત્યારે અધર્મ સર્ગનો પ્રવેશ થાય છે.
૪. નાના સાધુ, પાળા ને બ્રહ્મચારી સામું જોઈને સ્વામી શું બોલ્યા ? (૩૪/૧૧૪)
૪. 'દેશ દેશાંતર બહોત ફિર્યા, મનુષ્યકા બહોત સુકાળ; જાકું દેખે છાતી ઠરે, વાકા પડ્યા દુકાળ.'

પ્ર.૧૧નીચે આપેલા પ્રશ્નોમાંથી કોઈ પણ બેના મુદ્દાસર જવાબ લખો. (પાંચેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૬)

૧. મૃગલાં જેવા જીવ, મનુષ્ય અને જ્ઞાનીની દૃષ્ટિમાં કેવા છે ? (૪૪/૧૨૧)
૪. મૃગલાં જેવાં જીવ છે તે તો વિષયને સાચા માનીને દોડ્યા કરે છે. જેમ ઝાંઝવાના જળને દેખીને મૃગલાં દોડે છે તેમ. અને મનુષ્ય છે તે દેખે છે પણ ખોટાં જાણે છે અને સૂર્યના રથમાં બેઠા છે તેની દૃષ્ટિમાં તો ઝાંઝવાના પાણી નથી, તેમ જે જ્ઞાની છે તેની દૃષ્ટિમાં પ્રકૃતિનું કાર્ય કાંઈ આવતું નથી.
૨. સ્વામી તેલધારાની પેઠે ભગવાનને અખંડ કેવી રીતે રાખે છે ? (૬૫/૧૩૪)
૪. તમે તમારો દેહ વિસારો છો ? ત્યારે કહ્યું જે, ના, મહારાજ ! પછી સ્વામી બોલ્યા જે, જો તમે તમારો દેહ વિસારો, તો હું મહારાજની મૂર્તિ વિસારું કેમ જે, જેમ માછલું છે તે જળમાં હાલેચાલે ને કીડા કરે છે તેમ અમે બોલીએ-ચાલીએ ને ક્રિયા કરીએ, પણ ભગવાનને મૂકીને તો કોઈ ક્રિયા કરીએ જ નહિ,
૩. 'વિષયે કરીને જીવ સોરાઈ જાય છે' તે વાત સ્વામી શી રીતે સમજાવે છે ? (૫૮/૧૩૦)
૪. 'જેમ રેતીએ કરીને આ બાવળિયો સોરાઈ ગયો છે, પણ તે લાખ યોજનનો સમુદ્ર ભર્યો છે, તેના જળે કરીને લીલો પલ્લવ થાતો નથી, કેમ જે, રેતીએ કરીને સોરાઈ ગયો છે, તેમ જ વિષયે કરીને તો જીવ સોરાઈ જાય છે, પણ મીઠા જળના મહાસમુદ્ર જેવો આ સત્સંગ તેમાં રહીને લીલો પલ્લવ થાતો નથી. ને લોક, ભોગ ને આ દેહ તેણે કરીને તો જીવ સોરાઈ ગયા છે, એમ પ્રત્યક્ષ દેખાય છે.

પ્ર.૧૨નીચે આપેલા કોઈ પણ બેના દૃષ્ટાંત અથવા પ્રસંગ વર્ણવી તેનો સિદ્ધાંત લખો.

(કુલ આઠેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૬)

નોંધ : સિદ્ધાંત મૌલિક રીતે લખવાનો હોવાથી અહીં આપેલા જવાબ સિવાયનો સિદ્ધાંત પરીક્ષાર્થીએ લખેલો હોય તો તે દૃષ્ટાંતને અનુરૂપ છે કે નહીં તે પરીક્ષકે જાતે નક્કી કરીને તેના ગુણ આપવાના છે. દૃષ્ટાંતના ૨ ગુણ, સિદ્ધાંતનો ૧ ગુણ.

૧. ‘મોટેરાના દીકરાને માર્યો’ ના દૃષ્ટાંતે મહારાજના સ્વરૂપની સાચી સમજણ (૫૦/૧૨૪)

દૃષ્ટાંત : જેમ સામત પતંગ પાંચસે બખતરિયા ઊભા હતા. તેમાંથી મોટેરાના દીકરાને મારીને આવતા રહ્યા. એવી રીતનો જે હોય તે ક્યાંય અટકે નહિ.

સિદ્ધાંત : પાંચસો સૈનિકોની વચ્ચે જઈ જેમ સામત પતંગ તેના મોટેરાના દીકરાને મારીને આવતા રહ્યા. ક્યાંય અટક્યા નહિ. તેમ આપણે પણ ગમે તેવા વિરોધની વચ્ચે પણ મહારાજને પુરુષોત્તમ નારાયણ અને સ્વામીને મૂળ અક્ષર કહેવામાં અને સમજવામાં અટકવું નહિ.

૨. એક રામ નામ બોલવા ન શીખ્યો તો શીખ્યો સર્વે ગયો ધૂરમેં (૩૮/૧૧૭)

દૃષ્ટાંત : પીંગળ પુરાણ શીખ્યો ગાતાં વાતાં શીખ્યો શીખ્યો સર્વે સૂરમેં એક રામ નામ બોલવા ન શીખ્યો તો શીખ્યો સર્વે ગયો ધૂરમેં.

સિદ્ધાંત : ગમે તેટલી વિદ્યા ભણ્યા હોઈએ પણ એક રામ નામ લેતાં ન શીખ્યા હોઈએ તો બીજું શીખેલું ધૂળ સમાન છે. પ્રથમ ૭૧ પ્રમાણે મહારાજને પુરુષોત્તમ જાણવા અને સ્વામીને મૂળ અક્ષર જાણવા તે બે વાત ન સમજ્યા હોય તો બધુંય નકામું છે.

૩. કોઈક તો પાકલ ગૂમડાં જેવા છે. (૫૮/૧૩૦)

દૃષ્ટાંત : કેટલાકને તો જોડ જ નથી ને કોઈક તો પાકલ ગૂમડાં જેવા, તે કહેવાય તો નહિ. માટે દસ મંડળમાં જેમ જેને મળતું આવે તેમ સર્વ રહેજો.

સિદ્ધાંત : જેમ પાકલ ગૂમડું જલ્દી ફાટી જાય છે. તેમ માની વ્યક્તિ પાકલ ગૂમડાંની જેમ કઈ વાતે વાંકુ પડેને ક્યારે જતા રહે તે કહેવાય નહિ. એટલે સ્વામીએ કોને ક્યાં રહેવું એવું કહેવાને બદલે તમને જ્યાં મળતું આવે ત્યાં રહેવાની વાત કરી છે.

પ્ર.૧૩નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર અભ્યાસક્રમની ‘સ્વામીની વાતો’નું પ્રમાણ આપી સમજાવો. (આઠથી દસ લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૪)

નોંધ : (૧) સમજૂતિ મૌલિક રીતે લખવાની હોવાથી અહીં આપેલા જવાબ સિવાયની સમજૂતિ પરીક્ષાર્થીએ લખેલી હોય તો તે પ્રસંગને અનુરૂપ છે કે નહીં તે પરીક્ષકે જાતે નક્કી કરીને તેના ગુણ આપવાના છે. પ્રમાણનો ૧ ગુણ, સમજૂતિનો ૧ ગુણ. (૨) ઉકેલપત્રમાં આપેલ સ્વામીની વાત સિવાય અભ્યાસક્રમમાં આવતી સ્વામીની વાતમાંથી બીજી કોઈ પણ વાત પરીક્ષાર્થીએ લખેલ હોય અને તે વિષયને અનુરૂપ આવતી હોય તો તેના ગુણ કાર્યાલયનું ધ્યાન દોરીને મૂકવા. જ્યાં બે પ્રમાણ આવતાં હોય ત્યાં કોઈ પણ એક પ્રમાણ અને તેને અનુરૂપ સમજૂતિ લખી હોય તો તેના પૂરા ગુણ આપવા.

૧. ભાઈચંદભાઈના સમાગમથી શ્રીઅરદેશરજી કોટવાલ સત્સંગી થયા. (૬૦/૧૩૧)

પ્રમાણ : સત્પુરુષનો સંગ મન, કર્મ, વચને જ કરવો. ‘સંત સમાગમ કીજીએ હો નિશદિન....’

સમજૂતી : જો કોઈ સારા સત્સંગીનો યોગ થઈ જાય તો તેના સમાગમે કરીને આ જીવ સત્સંગી થાય છે અને ભગવાન કાં તો મોટા સંતના યોગમાં આવે છે.

૨. શ્રીજીમહારાજ ગઢડા પ્ર.૫૭માં કહે છે ‘ભગવાનના સ્વરૂપનું જ્ઞાન ને માહાત્મ્ય જાણવું તે અસાધારણ મોક્ષનો હેતુ છે.’ (૬૧/૧૩૨)

પ્રમાણ : જેમ જ્ઞાન થતું જાય તેમ મહિમા જણાતો (સમજાતો) જાય. રબારીના દૃષ્ટાંતમાં શાહુકારને હીરાનું જ્ઞાન બહુ કહેવાય. તેમ ભગવાનના મહિમાનું જાણવું.

સમજૂતી : રબારીથી માંડીને શાહુકાર સુધી હીરાનું જ્ઞાન જુદું જુદું હતું. જેને જેટલું જ્ઞાન હતું તેને તેટલો હીરાનો મહિમા સમજાયો. તેમ ભગવાનના સ્વરૂપનું જેટલું જ્ઞાન થાય તેટલો તેમનો મહિમા સમજાય.

૩. વસોના તુલસીભાઈ સ્વામીને કહે ‘વાઘજી જેવું મને ટાઢું કરો’ પણ કથામાં બેસે નહિ. (૪૮/૧૨૩)
પ્રમાણ : પંચવિષયે કરીને જીવ ધગી જાય છે તે ટાઢો કરવો હોય તો ૧૦-૧૫ દિવસ સુધીનો ફેર ચડવો હોય તે ઊતરે ત્યારે વાત માંહિ પેસે.
સમજૂતી : અડધો જગતનો અને અડધો સત્સંગનો યોગ રાખીએ તો ટાઢું ન થાય
૪. એવાને સંગેથી અક્ષરધામે જવાય રે, બીજાને સંગે તો સુખ ન પામે, દુઃખ હોય ભરપૂર રે. (૬૮/૧૩૬)
પ્રમાણ : ગુણાતીતાનંદ સ્વામી કહે છે કે ‘જો આ પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે નિષ્ઠા થઈને આ સાધુની ઓળખાણ થઈ, તો તે આંબા જેવા છે ને તેને સંગે તો ટાઢું થઈને સુખિયો થઈ જાય છે. બાર ગુણે જુક્ત બ્રાહ્મણ હોય ને જો પ્રત્યક્ષ ભગવાન સાથે ઓળખાણ ન હોય તો તે કરતાં ભગવાનનો ભક્ત શ્વપચ હોય તે શ્રેષ્ઠ છે. માટે ભગવાનના ભક્તને ઓળખીને સંગ કરવો. જેથી છેલ્લો જન્મ થઈ જાય ને એવા ન મળે, તો બીજા તો અનંત જન્મ ઉત્પન્ન કરે તેવા છે.
સમજૂતી : પ્રત્યક્ષ ભગવાનને ભજવાથી કોઈપણ તરી શકે છે. પ્રત્યક્ષ ભગવાનને કોઈપણ ભાવે ભજવાથી પણ તરી જવાય છે. પ્રગટ ઉપાસના સૌથી મોટી છે. તેનાથી છેલ્લો જન્મ થાય છે.

❧ સમાપ્ત ❧